

Алла Олексіївна КРАВЧУК

кандидат економічних наук,
доцент,
кафедра обліку та аудиту,
Одеський державний аграрний університет

О. В. КАРАБАНОВ

здобувач, старший викладач,
кафедра міжнародних економічних відносин,
Дипломатична академія МЗС України

ДІАГНОСТИКА ТА МОНІТОРИНГ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ АГРАРНОГО БІЗНЕСУ

Кравчук, А. О. Діагностика та моніторинг діяльності суб'єктів аграрного бізнесу [Текст] / Алла Олексіївна Кравчук, О. В. Карабанов // Український журнал прикладної економіки. – 2016. – Том 1. – № 4. – С. 56-64. – ISSN 2415-8453.

Анотація

У статті розглянуто складові моніторингу економічного стану молокопереробних підприємств України. Розкрито економічні показники діяльності підприємств молокопереробної галузі України. Наведено основні результати моніторингу аналітичних показників діагностики та оцінки фінансового стану підприємства, показників їх стану в галузі. Запропоновано заходи щодо підвищення ефективності функціонування та розвитку досліджуваних підприємств.

Ключові слова: *діагностика; моніторинг економічної діяльності підприємства; молокопереробна галузь; конкурентоспроможність; ліквідність; активи; ресурси.*

Alla Oleksiyivna KRAVCHUK

PhD in Economics,
Associate Professor,
Department of Accounting and Auditing,
Odessa State Agrarian University

O. V. KARABANOV

PhD Student,
Senior Lecturer,
Department of International Economic Relations,
Diplomatic Academy of Ukraine Ministry of Foreign Affairs of Ukraine

DIAGNOSTICS AND MONITORING OF AGRIBUSINESS SUBJECTS ACTIVITY

Abstract

The article examines the components of monitoring of dairy enterprises economic state in Ukraine. The economic figures of activity of the dairy industry enterprises in Ukraine are considered. The basic results of the monitoring the analytical indicators of diagnosis and

estimation of the financial state of the company, and indicators of the state of the industry are shown in this research. Some measures to improve the functioning and development of the companies under study are proposed.

Keywords: *diagnostics; economic activity monitoring; dairy industry; competitiveness; liquidity; assets; resources.*

JEL classification: J54

Вступ

Моніторинг фінансової діяльності підприємств є динамічним процесом, що дає змогу виконувати постійне дослідження і спостереження за кількісними та якісними показниками фінансово-економічної діяльності підприємств з метою оцінки, контролю та короткострокового прогнозу стану їх економічної та ділової активності. Підприємство як відкрита економічна система знаходиться під постійним впливом чинників внутрішнього та зовнішнього економічного середовища. Суворе зовнішнє середовище та його нестабільність суттєво впливають на ефективність діяльності підприємства, що призводить до зниження рівня його фінансової безпеки. Розвиток молокопереробного виробництва зазнав також чималого впливу під дією таких факторів, як зменшення купівельної спроможності населення, різке падіння цін на молочну продукцію на світовому ринку. Головним чином на падіння ціни вплинуло перевиробництво молока країнами Європи. У I кварталі 2016 року виробництво молока у 28 країнах ЄС зросло на 5,9 % порівняно з минулим роком. Українські підприємства молочної переробної галузі потребують вчасного і об'єктивного аналізу фінансового стану з метою вирішення актуальних проблем розвитку підприємств, створення адаптованих до сучасних умов господарювання системи управління конкурентоспроможністю продукції, забезпечення довготривалого та результативного функціонування на ринку.

Криза української економіки виявила слабкі місця молокопереробної галузі, зокрема низький рівень технологічного оснащення, невисоку якість кінцевої продукції, зниження попиту на продукти переробки у зв'язку із низькою купівельною спроможністю, високий рівень конкуренції і т. д. Оскільки українські переробні підприємства мають європейський орієнтир, виникає необхідність оцінки стану підприємств та формування необхідних заходів задля їх успішного розвитку. Моніторинг формує передумови для забезпечення якісних управлінських процесів на усіх рівнях, а також сприяє інформаційному забезпеченню системи прийняття управлінських рішень з метою стійкого розвитку суб'єктів господарювання в умовах реформаційної економіки.

Особливості та основні проблеми функціонування молочного переробного виробництва розглядали такі вчені, як П. І. Гайдуцький, І. Ю. Гришова, Т. Г. Дудар, О. В. Митяй, Т. Л. Мостенська, Т. П. Панюк, В. О. Рибінцев, П. Т. Саблук, В. Б. Смолінський, І. Б. Хома, О. М. Шпичак та інші. Вивченням актуальних проблем оцінки фінансового стану підприємства займалися Дем'яненко М. Я., Карпенко Г. В., Мороз Е. Г., Наумов О. Б., Рудницька О. М., Шабатура Т. С., Язлюк Б. О. та ін. [1-10].

Проблеми моніторингу економічного стану підприємств знайшли своє відображення в працях багатьох науковців, серед яких Лубенченко О. Е., Малік М. Й., Пасхавер Б. Й., Пецкович М. Д., Худолій Л. М., Чуліна І. Д., Шмиголь Н. М. та ін. [11-14].

Особливої уваги потребує комплекс питань моніторингу сучасного фінансового стану та розвитку підприємств молокопереробної галузі, під впливом глобалізації та мінливості економічних процесів.

Мета статті

Метою статті є аналіз ефективності системи моніторингу фінансового стану підприємств молокопереробної галузі України, окреслення сучасних проблем розвитку господарств та формування заходів щодо їх вирішення.

Виклад основного матеріалу дослідження

Український молочний бізнес з перспективою налагоджує робочі взаємовідносини зі світовими ринками, особливо з європейським. Проте, аналізуючи насиченість молочною продукцією європейського ринку, можемо зробити висновок, що її більше ніж достатньо. Крім того, в Україні 75 % молока виробляється власне сільським населенням. Частина його купується для подальшої переробки. Але 86 % такого молока – це молоко другого ґатунку, яке в Європі та США до переробки не допускається. Тому продукція, вироблена з нього, може поставлятися лише на внутрішній ринок.

Чимало економістів вважають, що найперспективнішим для української молочної продукції є ринки Китаю та країн Африки. Однак дослідження світових ринків молочної продукції за версією Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO) демонструє, що країни Африки зменшили імпорт молочних продуктів на 39 %. За деякими даними, 25 % іноземних компаній, що були присутні на ринку Нігерії, повністю згорнули свою діяльність та покинули територію країни. На початку 2016 року наміри Китаю щодо збільшення обсягів імпорту у I кварталі на 32 % мали бути привабливими. Проте ситуація змінилася у квітні на останніх торгах (Global Dairy Trade), коли Китай закупив найменший обсяг сухого молока за всю історію. Власне молочне виробництво в Китаї залишається стабільним і забезпечує внутрішні потреби.

Предметом для глибокого аналізу ефективності системи моніторингу фінансового стану підприємств з переробки молока та вироблення молочних продуктів стали економічні процеси та фінансові аспекти господарств з виробничими потужностями близько 125 тис. т. молока на рік. Оцінювання змін фінансового стану підприємств за попередні періоди необхідне для формування загального подання й загальних тенденцій їх розвитку.

Моніторинг фінансового стану підприємств – це, насамперед, управлінська система, яка базується на сукупності показників, що відображають наявність, розміщення й використання ресурсів підприємств, їх реальні й потенційні фінансові можливості. Тому аналіз пріоритетних фінансових показників, що формують фінансову систему дозволить визначити ефективність фінансового моніторингу, що повинен сконцентрувати контролюючі дії на найбільш пріоритетних напрямках фінансової діяльності, своєчасне відхилення фактичних результатів від очікуваних та запропонувати прийняття ефективних та своєчасних управлінських рішень. Для моніторингу було використано набір тих чи інших показників, які описують аналіз фінансових результатів діяльності відповідної групи підприємств молокопереробної галузі.

Моніторинг економічного стану підприємств містив вивчення фінансової звітності за 2011-30.09.2015 рр., розрахунок низки основних фінансово-економічних показників.

Фінансовий стан підприємства в короткостроковій перспективі оцінюється показниками ліквідності й платоспроможності, що характеризують можливість своєчасного й повного розрахунку по короткострокових зобов'язаннях перед контрагентами.

На рис. 1. відображено динаміку зміни показника поточної ліквідності. Коефіцієнт поточної ліквідності показує, у якому ступені наявні оборотні активи, достатні для задоволення поточних зобов'язань. Вважається, що цей коефіцієнт повинен перебувати в межах від одиниці до двох. Перевищення короткострокових активів над зобов'язаннями більш ніж у три рази вважається також небажаним, оскільки може свідчити про порушення структури капіталу.

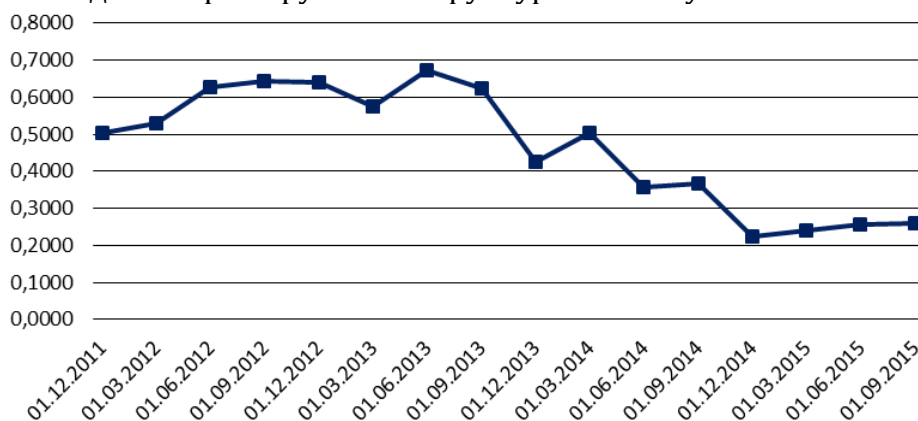

Рис. 1. Динаміка коефіцієнта поточної ліквідності

Зважаючи на нормативні значення, спостерігаємо недостатність оборотних активів для покриття поточних зобов'язань підприємств. Покращення стану відбулося у період 2013 року, найбільше наблизившись до 1, проте вже з грудня 2013 року відбувається ступеневий спад цього показника. Опустившись до значення 0,2, ситуація стала практично стабільною з грудня 2014 року. Узагальнивши результати, зазначимо, що лише на 20 % господарства забезпечують свою діяльність оборотними активами для покриття поточних зобов'язань. Отже, підприємства не мають можливості погасити поточні зобов'язання, мобілізувавши всі свої оборотні кошти.

Моніторинг змін значення коефіцієнта швидкої ліквідності відображено на рис. 2.

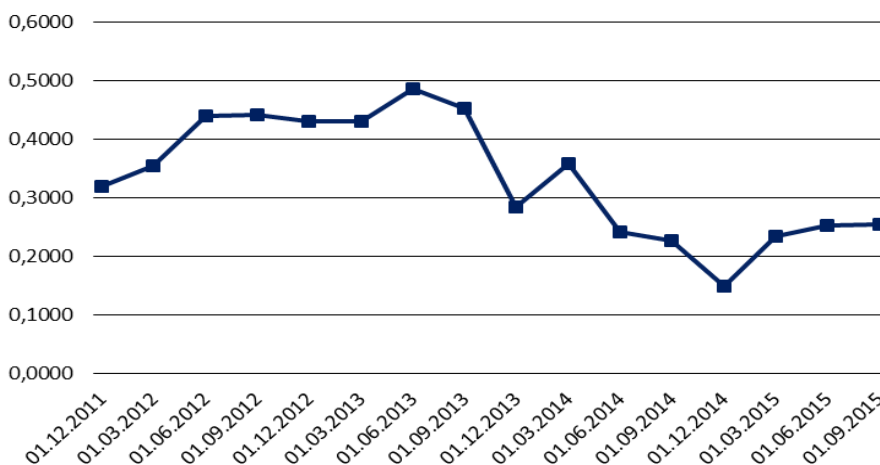

Рис. 2. Динаміка коефіцієнта швидкої ліквідності

Цей коефіцієнт відображає частку поточних зобов'язань, що покриваються за рахунок коштів і реалізації короткострокових цінних паперів, визначили також зменшення в аналізованому періоді з 0,3204 до 0,2553 (рекомендується інтервал від 0,60 до 0,80).

Коефіцієнт швидкої ліквідності вважається більше твердим тестом на ліквідність, тому що при його розрахунку не береться до уваги найменш ліквідна частина оборотних активів – запаси й витрати.

Низьке значення коефіцієнта є показником високого фінансового ризику і поганих можливостей для залучення додаткових засобів ззовні через виникаючі труднощі з погашенням поточних заборгованостей. Пік спаду показника припав на кінець 2014 року, і з 2015 року спостерігаємо його повільне зростання.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності (рис. 3) ураховує тільки кошти і їхні еквіваленти – активи, що мають абсолютну ліквідність, які можуть бути спрямовані на негайне погашення зобов'язань. Його оптимальне значення на рівні 0,2 – 0,35. Значення вище 0,35 не завжди потрібне, тому що надлишок коштів свідчить про неефективне їхнє використання.

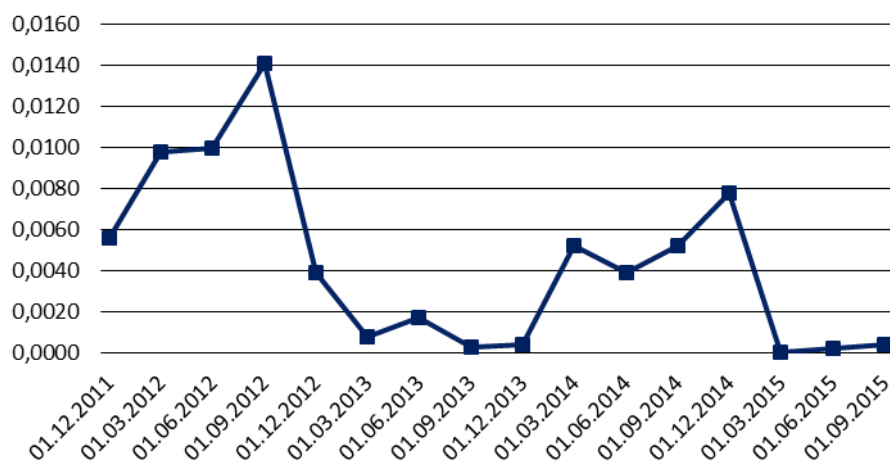

Рис. 3. Динаміка коефіцієнта абсолютної ліквідності

За проаналізований період ситуація значення цього показника є досить нестабільною.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності відображає частку поточних зобов'язань, що покриваються винятково за рахунок коштів. За період з 2011 – 30.09.2015 рр. він зменшився з 0,0056 до 0,0004 (при рекомендованому значенні від 0,2 до 0,35), таке низьке значення може означати, що підприємства практично не мають готівкових коштів для розрахунків. Підприємства не здатні до негайного погашення поточних зобов'язань за рахунок грошових коштів.

Розгляд показників ліквідності показує, що молокопереробні підприємства не здатні розрахуватися за своїми поточними зобов'язаннями протягом усього розглянутого періоду, тобто знаходиться в незадовільному фінансовому стані.

Моніторинг фінансової незалежності забезпечується за допомогою аналізу коефіцієнта фінансової автономії, що характеризує частку власності власників підприємства (власного капіталу) у загальній сумі коштів, авансованих у його діяльність. Що вище значення цього коефіцієнта, то фінансово стійкішим, стабільнішим і більш незалежним від зовнішніх кредиторів є підприємство. Нормативне значення цього коефіцієнта – 0,5; збільшення значення цього показника

або зростання показника свідчить про припинення фінансової залежності підприємства від позикових коштів. Максимально припустиме значення цього показника становить 1 (що припускає рівність позикових і власних коштів). У ході оцінки цього коефіцієнта беремо до уваги галузеву приналежність підприємства (наприклад, молокопереробні підприємства повинні мати більш високе значення коефіцієнта автономії, ніж підприємства торгівлі, що пояснюється більш високою питомою вагою необоротних активів у структурі балансу). Дані моніторингу відображені на рис. 4.

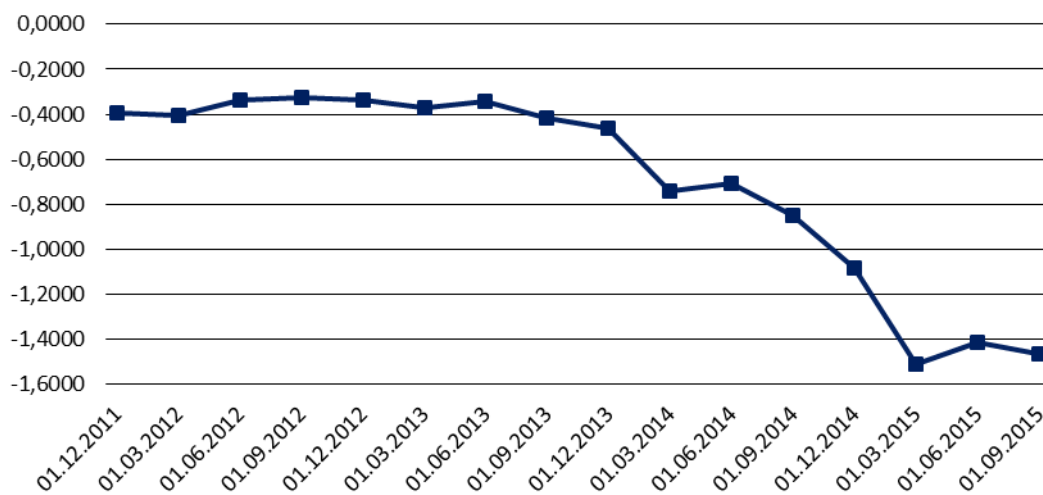

Рис. 4. Коефіцієнт фінансової автономії

В аналізованому періоді значення цього коефіцієнта значно нижче критичного значення. Найбільше зниження відбулося у третьому кварталі 2014 року, і у кінці 2015 року він склав -1,0719.

Проведення моніторингу фінансової діяльності підприємств молокопереробної сфери дозволяє виявити фактори коливань надходжень та витрат грошових коштів, скоротити або збільшити потреби підприємства в позиковому капіталі, забезпечити ліквідність та платоспроможність підприємства.

Крім перелічених на початку напрямів розвитку молочних підприємств, основним із шляхів покращення фінансового стану є мобілізація внутрішніх резервів підприємства – явних та латентних. Удосконалення фінансового стану підприємства можливе за рахунок збільшення вхідних та зменшення вихідних грошових потоків. Підвищення розмірів вхідних грошових потоків можливе через: збільшення виручки від реалізації; продажу частини основних фондів; рефінансування дебіторської заборгованості [1].

Збільшення виручки від реалізації насамперед залежить від зростання конкурентоспроможності продукції. Задля цього необхідно застосовувати прогресивні технології обробки молока, сучасні матеріали доробки, відповідне міжнародним стандартам пакування; впровадження закритого автоматизованого процесу виробництва, що мінімізує вплив людського фактору і навколишнього середовища на якість продукції, механізм ефективного просування продукції на ринках. Як напрямок, залучати до співпраці роздрібні торговельні мережі і випускати продукцію під їх власними торговими марками.

Особливе місце у розв'язанні фінансових проблем молокопереробної галузі належить державі. Слід запроваджувати ефективні заходи з обмеження імпорту товарів для захисту національного товаровиробника, здійснення аналізу нормативних документів та приведення у відповідність до вимог Європейського Союзу, пов'язаних з

безпекою сільськогосподарської продукції, також забезпечити гармонізацію відповідних нормативних документів, норм і правил України з міжнародними стандартами, нормами та правилами.

Висновки та перспектив подальших розвідок

Моніторинг є невід'ємним елементом процесу поточного контролювання фінансово-економічних процесів підприємства. Моніторинг основних показників фінансового стану показав, що підприємства молокопереробної галузі не мають достатньої можливості розраховуватись за своїми поточними зобов'язаннями протягом проаналізованого періоду, тобто стан підприємств можна визначити як незадовільний. Прогресуюча тенденція зниження платоспроможності призводить до погіршення фінансового стану і, як наслідок, до неплатоспроможності. Ця інформація, отримана в ході моніторингу, є підставою для формування й прийняття управлінських рішень щодо створення механізму та програм по залученню інвестицій, зростанню рентабельності активів. Наведені пропозиції сприятимуть урівноваженню фінансових показників та зміцненню фінансової стійкості підприємств. Напрями подальших досліджень полягають у продовженні всебічного моніторингу показників рентабельності діяльності підприємств молокопереробної галузі, за умови збереженості та зростання показників рентабельності власних активів.

Список літератури

1. Карпенко, Г. В. Шляхи удосконалення фінансового стану підприємства / Г. В. Карпенко // Економіка держави. – 2010. – №1. – С. 61-62.
2. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.
3. Гришова, І. Ю. Оцінювання чинників формування фінансового потенціалу аграрного виробництва / І. Ю. Гришова, О. В. Митяй, В. В. Кужель // Актуальні проблеми економіки. – 2015. – № 10(172). – С. 169-172.
4. Mityay, O. V. Ukraine's positions in international ratings evaluation as a factor of its competitiveness / I. Gryshova, I. Kryukova, O. Mityay // Економічний часопис-XXI. – 2015. – № 5-6. – С. 24-27.
5. Митяй, О. В. Competitive position stability of agricultural sector of Ukraine at internal and external markets/ / І. Ю. Гришова, О. В. Митяй, В. В. Кужель // Актуальні проблеми економіки. – 2016. – № 3(177) – С. 66-73.
6. Кравчук, А. О. Стан банківського кредитування підприємств аграрного сектору / А. О. Кравчук, О. О. Давидюк // Ukraine-EU. Modern Technology, Business and Law collection of international scientific papers: Part1. Modern Priorities of Economics/Engineering and Technologies. – Chernihiv: CNUT, 2016. – Р. 161-163.
7. Панюк, Т. П. Минимизация экономических конфликтов в процессе социально-экономического развития перерабатывающих предприятий / Т. П. Панюк // Актуальные проблемы экономики и управления. – 2015. – Выпуск 4(8). – 2015 – С. 44-48.
8. Гнат'єва, Т. М. Системна оцінка діяльності за допомогою показників в управлінні вартістю підприємства / Т. М. Гнат'єва // Економічний форум. – Луцьк. – № 4. – 2014. – С. 133-141.
9. Лубенченко, О. Є. Організація моніторингу фінансово-економічної діяльності підприємства [Електронний ресурс] / О. Є. Лубенченко. – Режим доступу: http://www.economy-confer.com.ua/full_article/654.

-
10. Пецкович, М. Д. Сутність та структурна декомпозиція системи поточного контролювання підприємства / М. Д. Пецкович // Вісник Хмельницького національного університету. Серія Економічні науки. Хмельницький: ХНУ, 2010. – № 3. – [Т1]. – С. 143-147.
 11. Чуліпа, І. Д. Моніторинг економічних показників діяльності підприємства [Електронний ресурс] / І. Д. Чуліпа. – Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua:8080/handle/ntb/3157>.
 12. Шмиголь, Н. М. Моніторинг діяльності підприємств харчової промисловості в сучасних ринкових умовах [Електронний ресурс] / Н. М. Шмиголь. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Dtr_ep/2009_5/files/EC509_38.pdf.
 13. Scientific and methodical aspects of the formation of modern financial architecture for the enterprise / I. Yu. Grishova, I. A. Kryukova, V. A. Zamlynskiy, A. N. Galickiy // «Science progress in European countries: new concepts and modern solutions. March 28, 2013. – Stuttgart, Germany. – Volume 3. – P. 29-32.
 14. Mityay, O. The estimation of the enterprise trade name competitiveness / I. U. Gryshova, O. V. Mityay, S. S. Stoyanova-Koval // Науковий вісник Полісся. – 2016. – №2 (6). – 85-91.
 15. Язлюк, Б. О. Соціально-економічні чинники нарощення процесів тіньової економіки України [Текст] / Б. О. Язлюк, О. Б. Наумов // Український журнал прикладної економіки. – 2016. – Том 1. – № 1. – С. 180-187. – ISSN 2415-8453.
 16. Наумов, О. Б. Інституційні детермінанти й стратегічні напрямки економічного розвитку національного господарства/ І. Б. Жилаєв, О. Б. Наумов, Л. М. Наумова // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України – 2016. – № 5. – С. 89-95.

References

1. Karpenko, H. V. (2010). Shlyakhy udoskonalennya finansovoho stanu pidpryyemstva. *Ekonomika derzhavy*, 1, 61-62.
2. *Ofitsiyyny sayt Derzhavnoyi sluzhby statystyky Ukrayiny*. (2016). Retrieved from: www.ukrstat.gov.ua.
3. Mytyay, O. V., Kuzhel', V. V., Hryshova, I. Yu. (2015). Otsinyuvannya chynnykiv formuvannya finansovoho potentsialu ahrarnoho vyrobnytstva. *Aktual'ni problemy ekonomiky*, 10(172), 169-172.
4. Gryshova, I., Kryukova, I., Mityay, O. (2015). Ukraine positions in international ratings evaluation as a factor of its competitiveness. *Ekonomichnyy chasopys-XXI*, 5-6, 24-27.
5. Hryshova, I. Yu., Mytyay, O. V., Kuzhel', V. V. (2016). Competitive position stability of agricultural sector of Ukraine at internal and external markets. *Aktual'ni problemy ekonomiky*, 3(177), 66-73.
6. Kravchuk, A. O. & Davydyuk, O. O. (2016). Stan bankivs'koho kredytuvannya pidpryyemstv ahrarnoho sektoru. Ukraine-EU. *Modern Technology, Business and Law collection of international scientific papers*, 161-163.
7. Panyuk, T. P. (2015). Minimizatsiya ekonomicheskikh konfliktov v protsesse sotsyal'no-ekonomicheskoho razvitiya pererabatyvayushchikh predpriyatiy. *Aktual'nye problemy ekonomiki i upravleniya*, 4(8), 44-48.
8. Hnat'yeva, T. M. (2014). Systemna otsinka diyal'nosti za dopomohoyu pokaznykiv v upravlinni vartystyu pidpryyemstva. *Ekonomichnyy forum*, 4, 133-141.
9. Lubyenchenko, O. Ye. (n.d.). *Orhanizatsiya monitorynhu finansovo-ekonomichnoyi diyal'nosti pidpryyemstva*. Retrieved from: http://www.economy-confer.com.ua/full_article/654.

-
10. Petskovych, M. D. (2010). Sutnist' ta strukturna dekompozytsiya systemy potochnoho kontrolyuvannya pidpryyemstva. *Visnyk Khmel'nyts'koho natsional'noho universytetu*, 3 (1), 143-147.
 11. Chulipa, I. D. (n.d.). *Monitorynh ekonomichnykh pokaznykiv diyal'nosti*. Retrieved from: <http://ena.lp.edu.ua:8080/handle/ntb/3157>.
 12. Shmyhol', N. M. (2009). *Monitorynh diyal'nosti pidpryyemstv kharchovoyi promyslovosti v suchasnykh rynkovykh umovakh*. Retrieved from: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Dtr_ep/2009_5/files/EC509_38.pdf.
 13. Grishova, I. Yu., Kryukova, I. A., Zamlynskiy, V. A., Galickiy, A. N. (2013). Scientific and methodical aspects of the formation of modern financial architecture for the enterprise. *Science progress in European countries: new concepts and modern solutions*, 3, 29-32.
 14. Gryshova, I. U., Mityay, O. V., Stoyanova-Koval, S. S. (2016). The estimation of the enterprise trade name competitiveness. *Naukovyy visnyk Polissya*, 2 (6), 85-91.
 15. Yazlyuk, B. O. & Naumov, O. B. (2016). Sotsial'no-ekonomichni chynnyky naroshchennya protsesiv tin'ovoyi ekonomiky Ukrayiny. *Ukrainian journal of Applied Economics*, 1(1), 180-187.
 16. Zhylyayev, I. B., Naumov, O. B., Naumova, L. M. (2016). Instytutsiyni determinanty y stratehichni napryamky ekonomichnoho rozvytku natsional'noho hospodarstva. *Naukovi zapysky Instytutu zakonodavstva Verkhovnoyi Rady Ukrayiny*, 5, 89-95.

Стаття надійшла до редакції 21.10.2016 р.